

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών

Παλαιοσλαβική Γλώσσα

Ενότητα 2: Η δημιουργία των Σλαβικών αλφαβήτων – Κύριλλος και Μεθόδιος

Αλεξάνδρα Ιωαννίδου

Τμήμα Σλαβικών Σπουδών

A2. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΑΛΦΑΒΗΤΩΝ - ΚΥΡΙΑΛΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΙΟΣ

Ανάμεσα στον 6^ο και τον 7^ο μ.Χ. αιώνα, στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη δημιουργούνται οι πρώτες συσπειρώσεις σλαβικών φύλων με κάποιου είδους κρατική οργάνωση. Τον 9^ο αιώνα, στην περιοχή της Μοραβίας⁵ γνωρίζουμε ότι είχε δημιουργηθεί ένα σλαβικό κράτος. Μετά τη διάλυση της αυτοκρατορίας του Καρλομάγνου, οι Γερμανοί φεουδάρχες προσπάθησαν να εξαπλώσουν την επιρροή τους στην Μοραβία. Ο Μοραβός πρίγκιπας Ροστισλάβ, θεωρώντας ότι απειλούνταν η ανεξαρτησία του κράτους του, απέστειλε εκπροσώπους στον Βυζαντινό αυτοκράτορα Μιχαήλ III, παρακαλώντας τον να φροντίσει για διδασκάλους, προκειμένου να εκχριστιανίσει τους υπηκόους του. Η ιστορική υπόθεση είναι, ότι λόγω της μεγάλης απόστασης που χώριζε τη Μοραβία απ' το Βυζάντιο, οι Μοραβοί δεν απειλούνταν τόσο άμεσα απ' τους Βυζαντινούς, όσο απ' τους Φράγκους.

Σύμφωνα με τις πηγές, ο Μιχαήλ III, διάλεξε να στείλει σε αυτή την αποστολή δυο προύχοντες απ' τη Θεσσαλονίκη, τους αδελφούς Κωνσταντίνο (Κύριλλο) και Μεθόδιο. Για τη ζωή και το έργο του Κωνσταντίνου και του Μεθόδιου γνωρίζουμε κυρίως απ' τους «Βίους» τους, τους γνωστούς και με την ονομασία «Μύθοι της Παννονίας» (“The Pannonian Legends” ή “Vita Constantini” και “Vita Methodii”). Ο πρώτος Βίος, του Κωνσταντίνου, έχει διατηρηθεί σε πενήντα αντίτυπα, το παλαιότερο των οποίων χρονολογείται μόλις τον 15ο αιώνα. Ο Βίος του Μεθόδιου υπάρχει σε δεκαπέντε αντίτυπα, το αρχαιότερο των οποίων είναι το λεγόμενο “Uspenskij Zbornik”, απ' τα τέλη του 12ου και τις αρχές του 13ου αιώνα. Οι πληροφορίες που συναντούμε για τον Κύριλλο και τον Μεθόδιο στα λεγόμενα συναξάρια αντλούν κυρίως απ' τους δυο Βίους, αν και μερικά απ' αυτά αναφέρουν λεπτομέρειες που είναι άγνωστες στους «Μύθους της Παννονίας». Ως «Ιταλικός Μύθος» είναι γνωστή η λατινική Vita του Κωνσταντίνου, η “Vita cum translatione s. Clementis”. Εκτός απ' τα παραπάνω κείμενα, πληροφορίες για τα δυο αδέλφια συνάγουμε από ιστορικές πηγές, όπως απ' τα γράμματα του Ιωάννη VII, διάδοχο του Αδριανού, προς τον πρίγκηπα Σβιατοπούλκ και σε σειρά προσωπικοτήτων της εποχής ως διαμαρτυρία για τη φυλάκιση του Μεθόδιου στη Μοραβία. Σώζεται επίσης και ένα γράμμα του προς τον ίδιο τον Μεθόδιο απ' το έτος 881.

Πιο συγκεκριμένα, για τη ζωή και τη σύνδεση των Κύριλλου και Μεθοδίου με την ανάπτυξη της γραπτής γλώσσας των Σλάβων, δέον να αναφερθούν τα εξής: Τα δυο αδέλφια είχαν γεννηθεί στη Θεσσαλονίκη. Όπως αναγράφεται στον «Βίο» του Μεθόδιου, ο Βυζαντινός αυτοκράτορας, αναθέτοντας στα αδέλφια την αποστολή στη Μοραβία, τους είπε:

ВЪИ БО ІЕРТА СЕЛОВЪННИНА ДА СЕЛОВЪНАЕ ВЪСИ ЧИСТО СЛОВЪНЬСКЪИ БЕС

ѢДОУЮТ

Με άλλα λόγια: «Επειδή είσθε Θεσσαλονικείς και οι Θεσσαλονικείς μιλούν όλοι σλαβικά.»

Ο Κωνσταντίνος ήταν ένας πολύ μορφωμένος άνθρωπος, καθηγητής φιλοσοφίας στην Κωνσταντινούπολη, γνωστός ως «Κωνσταντίνος ο Φιλόσοφος». Ήδη από πολύ νέος γνώριζε τις “septem artes liberales”, δηλαδή κατ’ αρχάς το λεγόμενο «trivium» - γραμματική, διαλεκτική και ρητορική, και ύστερα το λεγόμενο «quadrivium» - αριθμητική, γεωμετρία, αστρονομία και θεωρία της μουσικής που μαζί με την κατήχηση αποτελούσαν τη βάση των μεσαιωνικών επιστημών. Ο Κωνσταντίνος απ’ ό,τι φαίνεται είχε και την πρωτοκαθεδρία στην οργάνωση της αποστολής στη Μοραβία. Πριν ακόμα ξεκινήσουν για τη Μοραβία, ο Κύριλλος και ο Μεθόδιος δημιούργησαν το σλαβικό αλφάβητο και άρχισαν να μεταφράζουν τα Ευαγγέλια στα σλαβικά. Με την ενέργεια αυτή μπορεί να θεωρηθεί ότι ο χριστιανικός κόσμος περνούσε απ’ την επίσημη τριγλωσσία της λατινικής, ελληνικής και εβραϊκής, στην πολυγλωσσία. Τα σλαβικά έγιναν τότε η τέταρτη γλώσσα, η lingua quarta, για τον μεσαιωνικό κόσμο των γραμμάτων. Στη Μοραβία, τα δυο αδέλφια συνέχισαν τη μετάφραση των εκκλησιαστικών βιβλίων απ’ τα ελληνικά στα σλαβικά, διδάσκοντας στους Σλάβους ανάγνωση, γραφή και την λειτουργία στη σλαβική γλώσσα. Στη Μοραβία τα αδέλφια έζησαν στη Μοραβία πάνω από τρία χρόνια (από το 863 έως το 866 περίπου). Τότε αποφάσισαν πια να φύγουν για τη Ρώμη, όπου ήλπιζαν να βρουν υποστήριξη απ’ τον Πάπα ενάντια στον πόλεμο που τους είχαν κηρύξει οι γερμανικής καταγωγής ιερωμένοι.

Στον δρόμο για τη Ρώμη, ο Κωνσταντίνος και ο Μεθόδιος σταμάτησαν στην Παννονία, που σήμερα την τοποθετούμε στη σημερινή Σλοβενία περίπου. Εκεί επίσης δίδαξαν τα σλαβικά. Στη

⁵ Υποθέτουμε ότι βρισκόταν περίπου εκεί όπου σήμερα βρίσκεται η Σλοβακία.

Ρώμη, ο Πάπας τους έδωσε την ευλογία του για το έργο τους και κήρυξε τα σλαβικά επίσημη γλώσσα της χριστιανικής εκκλησίας μαζί με τα ελληνικά και τα λατινικά. Στη Ρώμη, ο Κωνσταντίνος έγινε μοναχός, αλλάζοντας το όνομά του σε «Κύριλλος». Πέθανε εκεί το 869. Ύστερα απ' τον θάνατο του αδελφού του, ο Μεθόδιος επέστρεψε στην Παννονία και μετά στην Μοραβία, όπου συνέχισε να διδάσκει.

Στη Μοραβία όμως, η κατάσταση είχε αλλάξει ριζικά. Ο Ροστισλάβ είχε πεθάνει και πρίγκιπας είχε γίνει ο ανιψιός του ο Σβιατοπούλκ, ο οποίος βρισκόταν υπό γερμανική πολιτική επιρροή. Το έργο του Μεθόδιου και των μαθητών του είχε γίνει πια πολύ δύσκολο. Οι Γερμανοί ιερωμένοι προσπαθούσαν με κάθε τρόπο να εμποδίσουν την εξάπλωση της σλαβικής ως εκκλησιαστικής γλώσσας στη Μοραβία. Το 885 ο Μεθόδιος πέθανε και οι αντίπαλοί του κατάφεραν να εκδιώξουν τους μαθητές του απ' την Μοραβία. Πολλοί απ' αυτούς μάλιστα φυλακίστηκαν, ενώ κάποιοι κατέφυγαν στην νότιο Βαλκανική. Από τότε, το κέντρο της ανάπτυξης των σλαβικών μετατίθεται στην περιοχή της σημερινής Βουλγαρίας και της σημερινής ΠΓΔΜ. Εδώ δημιουργούνται οι σλαβικές σχολές, αντιγράφονται τα εκκλησιαστικά βιβλία, γίνονται νέες μεταφράσεις απ' τα ελληνικά αλλά και εμφανίζονται πρωτότυπα έργα απευθείας στην παλαιοσλαβική, όπως για παράδειγμα το έργο

ο **писъменеχъ чрнѣризма хрѣбра** «Για τα γράμματα του μοναχού Χραμπρ» όπου εξάγονται οι αρετές του σλαβικού αλφαβήτου (χωρίς να διευκρινίζεται αν εννοείται το γλαγολιτικό ή το κυριλλικό) σε σχέση με το ελληνικό. Το παλαιότερο αντίγραφο του έργου «Για τα γράμματα» χρονολογείται το 1348, το πρωτότυπο όμως πρέπει να γράφτηκε στην καμπή του 10ου αιώνα από κάποιον που ανήκε στη σχολή της Αχρίδας.

Μια άλλη χρήσιμη πηγή είναι το «Φύλλο της Μακεδονίας», ένα κείμενο που αναφέρεται στις δυσκολίες της μετάφρασης απ' τα Ελληνικά στα σλαβικά. Κάποιοι σλαβολόγοι υπέθεσαν, ότι το «Φύλλο της Μακεδονίας» προλογίζει τη μετάφραση κάποιου Ευαγγελίου και ότι συγγραφέας του μπορεί να ήταν ο ίδιος ο Κύριλλος.

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Αλεξάνδρα Ιωαννίδου, 2015.
Αλεξάνδρα Ιωαννίδου. «Παλαιοσλαβική Γλώσσα. Ενότητα 2: Η δημιουργία των Σλαβικών αλφαβήτων – Κύριλλος και Μεθόδιος». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://opencourses.uoa.gr/courses/SLAVSTUD101/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

- Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:
- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

